

INHOUD

VOORWOORD	
<i>Door Jhumpa Lahiri</i>	7
HOOFDSTUK EEN	21
HOOFDSTUK TWEE	71
HOOFDSTUK DRIE	133
APPENDIX	
DE JOLLY JOKER	175

VOORWOORD DOOR JHUMPA LAHIRI

De Italiaanse titel van dit boek, *Scherzetto*, deed me denken aan *dolcetto o scherzetto*, de Italiaanse vertaling van *trick or treat*, alleen omgekeerd: het Italiaans betekent letterlijk ‘treat or trick’, iets lekkers of een plagerijtje. De leus geroepen door kinderen die met Halloween langs de deuren gaan op zoek naar zoetheid, ’s avonds, in het donkere najaar. De kreet is afkomstig uit Amerika en is zowel vragend als gebiedend, zowel speels als dreigend. Wanneer een kind op de avond van Halloween ‘trick or treat’ zegt, is het aan de volwassene om mee te spelen of de gevolgen te accepteren.

Zo kwam ik op *Trick* als de Engelse titel voor *Scherzetto*, Domenico Starnone's veertiende roman, ook al was Halloween tot voor kort nauwelijks doorgedrongen in Italië, en heeft het niets met het boek te maken. Toen ik het woord ‘scherzetto’ in een van de sleutelscènes van de roman moest vertalen, schoot ‘trick’ echter tekort. Mijn spontane ingeving was de term *gotcha*, ‘hebbes’, en toen ik de eerste versie af had vroeg ik Starnone of het Italiaanse equivalent daarvan (*ti ho beccato*) misschien het idee van ‘scherzetto’ weergaf. Niet echt, antwoordde hij, en hij voegde eraan toe dat het meer in de buurt kwam van een voorstel: ‘Laten we lol maken, laten we een geintje uithalen.’

Het verkleinwoord is van groot belang hier: ‘scherzetto’ is de verkleinvorm van het zelfstandig naamwoord *scherzo*, afgeleid van het werkwoord *scherzare*, dat voornamelijk ‘spelen, grappen’ betekent. *Scherzi!* roep je in het Italiaans als je wilt

zeggen: Dat meen je niet, je maakt een geintje. Musici weten dat ‘scherzo’ staat voor een levendig deel van een compositie, dat speels moet worden uitgevoerd. Let op het associatieve bindweefsel dat razendsnel ontstaat tussen al die woorden: geintje, grap, spel, spelen, kind.

Geintje is een uiterst speelse literaire compositie. Het gaat over een kind, omgaan met een kind, kinderen hebben, grapjes maken. Het gaat over hoe het voelt als je voor gek staat. In een bepaald opzicht is de ware hoofdrolspeler in deze roman niet een persoon maar een speelkaart: de joker. Een troefkaart, een grapjas, een clown. Een kaart van Amerikaanse oorsprong met een wisselende identiteit, die de plaats van andere kaarten kan innemen. Je zou kunnen denken dat het Italiaanse woord voor ‘joker’ iets is wat is afgeleid van ‘scherzo’. Maar nee, de Italianen noemen het een *jolly*, een Engels bijvoeglijk naamwoord dat een Italiaans zelfstandig naamwoord is geworden, en de geïmporteerde etymologie is gebaseerd op het feit dat vroege versies van de kaart werden aangeduid als de jolly joker.

Lenen, kopiëren, omzetten, vervangen, samenvloeien: *Geintje* is een voortdurende confrontatie, een steekspel waarbij twee totaal verschillende fictiewerken tegenover elkaar worden gezet, door elkaar worden gehaald en elkaar kruisbestuiven. *Geintje*, gesitueerd in Napels, gaat over een ouder wordende illustrator die de opdracht heeft gekregen om tekeningen te maken voor een tweetalige luxe-editie van ‘The Jolly Corner’, een beroemd spookverhaal van Henry James, gepubliceerd in 1908 en gesitueerd in New York City. James was een Amerikaanse auteur die het grootste deel van zijn leven in Europa doorbracht. Starnone is een auteur, misschien wel de beste hedendaagse auteur uit Italië, die een groot deel van zijn tijd heeft doorgebracht met het lezen van Henry James.

De centrale handeling van *Geintje*, die slechts vier dagen in beslag neemt, vindt plaats in november, de donkerste maand, en is overladen met gotische verwijzingen: verschijningen, gierende windvlagen, figuren die door een gang verdwijnen. Het verhaal gaat over dingen die 's nachts rondwaren, mensen die aanbellen en niet heel erg vriendelijk zijn. Het gaat over de angst om uit te glijden en te vallen, over mislukking, over ziekte, de confrontatie met spoken, de confrontatie met de dood. Misschien heeft Halloween er in zekere zin toch wel iets mee te maken: als een flakkerende lantaarn in een uitgeholde pompoen, een zogenaamde *jack-o'-lantern*, zowel verlichtend als angstaanjagend, kan de hele roman worden gelezen als een dialectiek tussen duisternis en licht.

Geintje laat ons grinniken, en soms schaterlachen, maar het is ook verontrustend en het bezorgt ons de koude rillingen. Ons ongemak wordt grotendeels veroorzaakt door de ambivalente houding van de verteller ten opzichte van Mario, zijn vierjarige kleinzoon. Hun relatie schommelt voortdurend tussen genegenheid en vijandschap, solidariteit en wrok. In tegenstelling tot zijn opa, een zeventiger die herstellende is van een operatie en wordt gekweld door zijn gebrek aan energie, staat Mario voor behendigheid, mogelijkheden, grote levenslust. Evolutie is een onderliggend thema van deze roman, en daarmee ook de survival of the fittest. Je kunt *Geintje* lezen als een huiselijke versie van *Lord of the Flies*, waarbij het eiland is ingeruild voor een appartement in Napels, maar de repercussies net zo primitief zijn. Opa en kleinzoon zitten samen in afzondering, maar staan ook tegenover elkaar; allebei in feite afgewezen door de volwassen wereld.

Het verhaal wordt verteld vanuit het oogpunt van de opa. Hij heeft wel een naam, Daniele, maar die wordt zo zelden genoemd dat je geneigd bent die te vergeten. Aan de andere kant

HOOFDSTUK EEN

1

Op een avond belde Betta me op, geïrriteerder dan normaal, met de vraag of ik het zag zitten om een paar dagen op haar zootje te passen terwijl haar man en zij zouden deelnemen aan een congres voor wiskundigen in Cagliari. Ik woonde al enkele decennia in Milaan, en het idee om naar Napels te moeten, naar het oude huis dat ik van mijn ouders had geërfd en waar mijn dochter al voor haar trouwen was gaan wonen, trok me helemaal niet. Ik was over de zeventig en al zo lang weduwnaar dat ik het niet meer gewend was om met anderen in huis te wonen, ik voelde me alleen op mijn gemak in mijn eigen bed en mijn eigen badkamer. Bovendien had ik een paar weken daarvoor een kleine ingreep gehad, waarvan ik al in het ziekenhuis het idee kreeg dat die meer schade had aangericht dan iets anders. Hoewel de artsen zowel 's ochtends als 's avonds hun hoofd om de deur staken om me te verzekeren dat alles was gegaan zoals het moest gaan, had ik bloedarmoede, liet mijn ferritinewaarde te wensen over en zag ik op een middag kleine hoofdjies, wit van de pleisterkalk, op me afkomen vanuit de muur tegenover me. Toen had ik direct een bloedtransfusie gekregen, mijn hemoglobinewaarde was een beetje gestegen, en eindelijk mocht ik naar huis. Toch was ik nog steeds niet de oude. 's Ochtends was ik zo zwak dat ik voor ik uit bed kon stappen eerst al mijn energie moest verzamelen, met mijn vingers in mijn dijen moest klauwen, mijn romp vooroverbuigen alsof die het deksel van een koffer was, de spieren van mijn bovenste en onderste ledematen strekken

met een vastberadenheid die me naar adem deed happen; en pas als de pijn in mijn rug afnam lukte het me om mijn geraamte helemaal overeind te krijgen, maar voorzichtig, waarbij ik mijn vingers langzaam van mijn dijnen losmaakte en mijn armen langs mijn lichaam liet vallen met een gekreun dat aanhield totdat ik definitief de rechtopstaande houding had bereikt. Dus was de eerste reactie die bij me opkwam na Betta's verzoek: 'Wil je daar echt zo graag heen, naar dat congres?'

'Het is werk, pap: ik moet de inleiding houden en Saverio heeft zijn lezing op de middag van de tweede dag.'

'Hoelang zijn jullie dan weg?'

'Van 20 tot 23 november.'

'Dus dan zou ik vier dagen alleen moeten zijn met de kleine?'

'Salli komt elke ochtend om te poetsen en voor jullie te koken. En trouwens, Mario is volledig zelfstandig.'

'Geen enkel kind van drie is zelfstandig.'

'Mario is vier.'

'Ook een kind van vier niet. Maar daar gaat het niet om: ik moet dringend een opdracht afmaken en ik ben nog niet eens begonnen.'

'Wat moet je doen?'

'Een verhaal van Henry James illustreren.'

'Waar gaat het over?'

'Een man keert terug naar zijn oude huis in New York en daar treft hij een spook aan, een spook van zichzelf zoals hij zou zijn geweest als hij zakenman was geworden.'

'En hoelang doe je er dan over om tekeningen te maken voor zo'n verhaal? Het is nog bijna een maand, je hebt volop tijd. En trouwens, als je de 20ste nog niet klaar bent, kun je je werk gewoon meenemen, Mario weet dat hij niet mag storen.'

'De laatste keer wilde hij steeds op schoot zitten.'

‘De laatste keer was twee jaar geleden.’

Ze verweet me dat ik als vader en als opa tekortschoot. Ik reageerde op liefdevolle toon en verzekerde haar dat ik zolang het nodig was op de kleine zou passen. Ze vroeg wanneer ik dacht te komen, ik overdreef met mijn antwoord. Omdat mijn dochter ongelukkiger dan anders klonk; omdat ze tijdens mijn ziekbed hooguit drie of vier keer had gebeld; omdat ik die desinteresse van haar had geïnterpreteerd als een manier om mij te straffen voor mijn eigen desinteresse, beloofde ik dat ik een week voor het congres naar Napels zou komen, zodat de kleine zou kunnen wennen aan mijn gezelschap. En ik voegde er met gemaakt enthousiasme aan toe dat ik heel veel zin had om een beetje opa te spelen, dat ze met een gerust hart kon weggaan, dat Mario en ik ons goed zouden vermaken samen.

Maar zoals gewoonlijk wist ik mijn belofte niet te houden. De jonge uitgever voor wie ik werkte viel me steeds lastig, hij wilde zien hoever ik was. Ik had nog niet veel kunnen doen door mijn eindeloze herstelperiode en probeerde in allerijl een paar illustraties af te krijgen. Maar op een ochtend verloor ik weer bloed en moest ik halsoverkop naar de arts, die weliswaar constateerde dat alles in orde was, maar me toch na een week terug wilde zien. Zodoende kon ik al met al pas 18 november vertrekken, nadat ik die twee nog niet helemaal afgewerkte illustraties aan de uitgever had gestuurd. Ik vertrok naar het station in een toestand van gefrustreerde ergernis, met lukraak wat spullen in mijn koffer gepropt en niet eens een cadeautje voor Mario, behalve twee sprookjesboeken die ik jaren geleden zelf had geïllustreerd.

De hele reis werd ik geplaagd door koud-zweetaanvallen en het verlangen om terug te gaan naar Milaan. Het regende, ik voelde me gespannen. De trein doorkliefde windvlagen die het raampje ondoorzichtig maakten met trillende stroompjes

regendruppels. Ik was vaak bang dat de wagons van de rails zouden schieten, omvergewaaid door de storm, en ik constateerde dat hoe ouder je wordt, hoe meer je eraan hecht om in leven te blijven. Maar eenmaal in Napels voelde ik me beter, ondanks de kou en de regen. Ik liep het station uit en was binnen een paar minuten bij het gebouw op de hoek dat ik zo goed kende.

2

Betta ontving me met een hartelijkheid waartoe ik haar – op haar veertigste, volledig in beslag genomen door haar dagelijkse balanceeract – niet in staat had geacht. Tot mijn verrassing deed ze bezorgd over mijn gezondheidstoestand, ze riep: Wat ben je bleek, wat ben je mager, en ze verontschuldigde zich dat ze me nooit was komen opzoeken in het ziekenhuis. Door de verontruste toon waarop ze informeerde naar de artsen en onderzoeken bekreep me het vermoeden dat ze wilde controleren of het niet te riskant was het kind bij mij achter te laten. Ik stelde haar gerust en begon haar talloze complimentjes te maken met die hyperbolische zinnen waartoe ik al sinds ze klein was altijd mijn toevlucht nam.

‘Wat ben je toch mooi.’

‘Ach nee.’

‘Je bent knapper dan een filmster.’

‘Ik ben dik, wispelturig en oud.’

‘Kom nou! Ik heb nog nooit zo’n aantrekkelijke vrouw gezien. Ja, je karakter is zo ruw als boomschors, maar als je die afpelt zit er een gladde gevoeligheid onder, van een prachtige glanzende kleur, net als die van je moeder.’

Saverio was Mario gaan ophalen van de kleuterschool, ze zouden elk moment thuiskomen. Ik hoopte dat ze zou zeggen